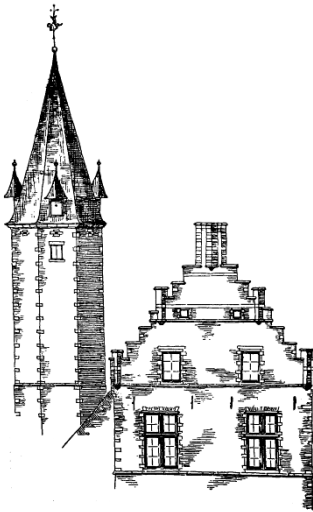

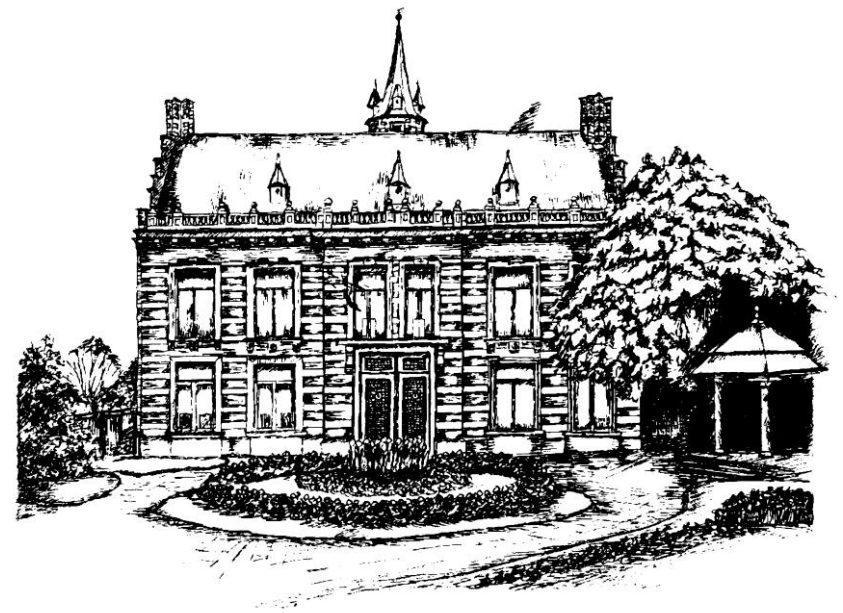
*Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang XXVIII nr 3 – 2010
Afgiftekantoor Turnhout 1
www.taxandriavzw.be*

*België – Belgique
P.B.
2300 Turnhout 1
8/4722
P708501*

Taxandria Nieuws

Met steun van de
Vlaamse overheid

*Ledenblad van Taxandria,
Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige
Kring van de Antwerpse Kempen v.z.w.*

Woord vooraf

Met het nieuwe schooljaar is tevens ook het culturele jaar opnieuw gestart. Dit merken we overduidelijk aan de veelheid aan historisch gerelateerde activiteiten in september en oktober in Turnhout (en uiteraard elders). Op zondag 12 september kan u best goed plannen om de cultuurmarkt én de processie in het Begijnhof én de speciale activiteiten van de Open Monumentendag te kunnen bezoeken!

Zoals u verder zal lezen in de nieuwsbrief, wordt een beroep gedaan op uw geheugen en engagement om het Kempische erfgoed zo veel mogelijk te behouden. Samen met de erfgoedcel Noorderkempen willen we graag een ultieme oproep doen om uw oude films over Kempische gebeurtenissen door ons te laten digitaliseren. Zo krijgen verloren gewaande beelden - en zo zijn er ongetwijfeld veel op uw zolder - een nieuw leven. De procedure wordt verder beschreven. Alvast bedankt om eens te snuisteren in uw oude spullen en er mee langs te komen in het Turnhoutse stadsarchief.

Naast de gebruikelijke lezing in september, weliswaar met een ander onderwerp en spreker dan voordien gecommuniceerd, organiseert de kring een unieke tweedaagse naar de Westhoek en een vervolgcursus paleografie. Tijdig inschrijven is de boodschap!

Namens de redactie, Bert Hendrickx

Olieverfschilderij van E. Midy (1877-1938), Taxandriamuseum

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

Algemene statutaire vergadering

De Raad van Bestuur van Taxandria nodigt u uit op de jaarlijkse algemene vergadering. Deze zitting vindt plaats op **donderdag 16 september** om **19.20** uur in de trouwzaal van het stadhuis, voorafgaand aan de lezing van prof. dr. Louis Vos over de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging en -bonden in de Kempen.

Agenda:

- Verwelkoming en goedkeuring verslag vorige algemene ledenvergadering
- Activiteitenverslag over 2009 door secretaris Marie-Paule Van Damme-Peeters
- Financieel verslag over 2009 door schatbewaarder Albert Nobels
- Verkiezing Raad van Bestuur voor een termijn van zes jaar
- Vragenronde en varia

Lezing De katholieke Vlaamse studentenbeweging in de Kempen door prof. dr. Louis Vos

Op **donderdag 16 september** om 20.00 uur zal prof. dr. Louis Vos een lezing houden in de Trouwzaal van het Stadhuis/Erfgoedhuis, Grote Markt in Turnhout over Het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond en specifiek de Kempische afdelingen.

Louis Vos (°1945) is gewoon hoogleraar geschiedenis aan de KU Leuven waar hij Eigentijdse geschiedenis, Nationalisme in de Europese geschiedenis en geschiedenis van Polen doceert.

Hij studeerde in de jaren zestig geschiedenis in Leuven, werd leraar middelbaar onderwijs en nationaal vrijgestelde in een jeugdbeweging (KSA), maar koos dan voor een wetenschappelijke loopbaan.

Hij werd wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit van Tilburg, keerde daarna naar Leuven terug, en promoveerde op een proefschrift over 'Bloei en Ondergang van het AKVS'. Zijn onderzoeksvelden omvatten de geschiedenis van studentenbewegingen en jeugdwerk en geschiedenis van het nationalisme in het bijzonder van de Vlaamse beweging. Hij was visiting professor aan de University of Pennsylvania in Philadelphia en leerstoelhouder van de Keizer Karel leerstoel voor Europese cultuurgeschiedenis aan de KU Nijmegen.

De **Katholieke Vlaamse Studentenbeweging** was de gezamenlijke georganiseerde deelname van katholieke scholieren, seminaristen en studenten aan de **Vlaamse Beweging**, vanaf het derde kwart van de 19de eeuw tot halfweg de jaren 1930 van de 20ste eeuw.

Plaatselijke bonden - in colleges of in gemeenten - met een grote mate van zelfstandigheid tegenover de koepelorganisatie vormden de hoeksteen van de beweging.

Het **Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond** (AKVS) (1903-1935) was de meest bekende overkoepelende organisatie van die beweging die op een structurele manier de leden inschakelden in de Vlaamse Beweging.

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

De blauwvoeterij, Hugo Verriest, Frans van Cauwelaert, Leo van Puyvelde, Filip de Pillecyn, Katholieke Studentenactie (KSA), "Willen is Kunnen" ... zijn bekende namen of begrippen die zeker aan bod zullen komen.

De meest duidelijke erfgenamen van het AKVS waren de plaatselijke bonden in **de Antwerpse Kempen**, die na hun afscheuring van het AKVS in de jaren 1930 zelfstandig bleven bestaan. De meeste onder hen overleefden echter het einde van de jaren 1960 niet...

Het Klein Seminarie, het Sint-Jozefcollege en meerdere vakantie-toneelkringen van

Kempische gemeenten als Meerhout, Tongerlo, Mol, Geel, Herentals en Turnhout speelden een prominente rol.

1917 SV mastentop bron: www.ugent.be D. Veeckman

Geïnteresseerden die al vooraf over het onderwerp willen lezen, kunnen in de **Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging** (Tielt, 1998) een artikel over het AKVS of de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging bekijken.

Tweedaagse uitstap naar leper Weekend 9 en 10 oktober 2010

Dit jaar organiseert onze Taxandriakring weerom een weekenduitstap vol geschiedkundige wetenswaardigheden.

Tijdens het weekend van 9 en 10 oktober richten we de steven naar leper en omgeving.

leper roept bij ieder van ons zeer uiteenlopende gedachten op: Vlaanderen, middeleeuwse handel, vlas, Kemmelberg, lakenhalle, Eerste Wereldoorlog, "den IJzer", ...

leper - zoals Turnhout ook een stad "aan de rand van het land" – heeft een fascinerende geschiedenis. De middeleeuwse kooplieden brachten haar tot één van de rijkste steden van die tijd. Op het einde van de 14de eeuw was het met meer dan 40.000 inwoners de derde grootste stad van Europa. Tijdens de gods-

dienstoorlogen had leper zwaar te lijden. Als grensstad werd ze beurtelings bezet door Franse of Spaanse troepen. Wanneer in 1678 leper in Franse handen viel, maakte de gekende ingenieur Sebastien de Vauban er een vestingstad van. Ofschoon die typische omwalling door Jozef II gedemilitariseerd werd, vinden wij er nu nog mooie restanten van. Dramatisch voor leper en het omliggende Heuvelland was de Eerste Wereldoorlog. Wanneer men de talrijke beschrijvingen over

deze periode leest, beseft men pas welke gruwel zich hier heeft afgespeeld. Talrijke locaties getuigen nog van de onmenselijke ellende die mensen hun medemensen aandeden. Verschillende van deze plaatsen worden door ons bestuurslid Sam Van Clemen beschreven in zijn boek "Reisgids naar de Eerste Wereldoorlog" (Standaard Uitgeverij, 2008).

Onze uitstap wijdt zich aan de totale geschiedenis van leper en omgeving. Uiteraard speelt daarin WO I een belangrijke rol. Daarom wordt volgend programma voorgesteld:

ZATERDAG 9 OKTOBER

07:30 Vertrek te Turnhout aan het Boomgaardplein

09:30 Passendaele

- koffie en gebak
- niet-begeleid bezoek aan het Memorialmuseum

12:15 Site John Mc Crae, dichter van "In Flanders fields"

12:30 Lunch

14:00 leper: stadswandeling langs de Vauban-vestingen

16:00 Pauze met een drink

16:30 leper: keuze tussen

- Geleid bezoek aan het Merghelynckmuseum: Dit herenhuis uit 1774 heeft prachtige salons en boudoirs vol met originele Franse stijlmeubelen, schilderijen en zilverwerk. In de oude stallingen heeft men de archeologische vondsten van de middeleeuwse St.-Michielsparochie ondergebracht.

of

- Geleid bezoek aan museum In Flanders Fields: Het geheel van de Eerste Wereldoorlog wordt hier met unieke evocaties voorgesteld.

18:30 Check-in in hotel Ariane****.

19:15 Diner in hotel Ariane****

ZONDAG 10 OKTOBER

08:00 Ontbijt

09:30 Bezoek aan begraafplaats Tyne Cot. Hier liggen 12000 soldaten van het Commonwealth begraven. We horen er het indringende verhaal van de slag om Passchendaele.

11:00 Bezoek aan de begraafplaats Vladslo.

Dit Duitse oorlogskerkhof staat in schril contrast met dit van Tyne Cot. We worden er getroffen door de zwarte de solatheid van de omgeving.

Beelden van Käthe Kollwitz stellen "het Treurende Ouderpaar" voor.

Tussen de meer dan 25.000 graven vinden we de naam Peter Kollwitz, zoon van het treurende paar.

12:30 Poperinge: Lunch

14:00 Bezoek aan het Talbot House

In dit huis achter de linies vonden de Britse soldaten momenten van verpozing. Hier kwamen ze even tot rust. Het huis ademt de typisch Engelse sfeer van weleer.

16:15 Bezoek aan het Hopmuseum gevolgd door een drankje en een klein hapje.

18:15 Vertrek terug naar Turnhout

We menen dat dit programma een boeiende afwisseling biedt om leper en omgeving te leren kennen.

Kleine wijzigingen, buiten onze wil, kunnen echter nooit uitgesloten worden. Gezien sommige locaties in het open landschap aan weer en wind blootgesteld staan, is aangepaste kledij en schoeisel zeker aangewezen!

Dit gehele weekend kunnen we verzorgen voor 225,- euro per persoon op basis van twee personen in een 2-persoonskamer.

Bij overnachting in een eenpersoonskamer bedraagt de prijs 255,- euro.

Inschrijven kunt u enkel telefonisch bij voorzitter dhr. Jef Roymans **0473 74 61 98**

Vermeld zeer duidelijk of u een éénpersoons- of een tweepersoonskamer wenst.

Geef ook aan of u kiest voor het Merghelynckmuseum of het Flanders Fields Museum.

Let wel: niets inspreken op voice-mail, wel persoonlijk contact!

U stort het vereiste bedrag op rekening **230-0197250-69** van Taxandria vzw met vermelding: uitstap leper

Enkel na ontvangst van uw overschrijving is uw inschrijving aanvaard.

Uiterste inschrijvingsdatum: 15 september

Cursus paleografie deel II in najaar 2010

Als vervolg op de eerste lessenreeks lezen van oud schrift (paleografie) in het voorjaar van 2009, organiseren we in het najaar opnieuw een cursus van zes avonden.

Michel Oosterbosch, afdelingshoofd van het Rijksarchief van Antwerpen en tevens voorzitter van het Geels Geschiedkundig Genootschap, maakt ons op **zes dinsdagen**, namelijk **5 en 19 oktober, 2, 16 en 30 november en 14 december** verder wegwijs in het oud schrift.

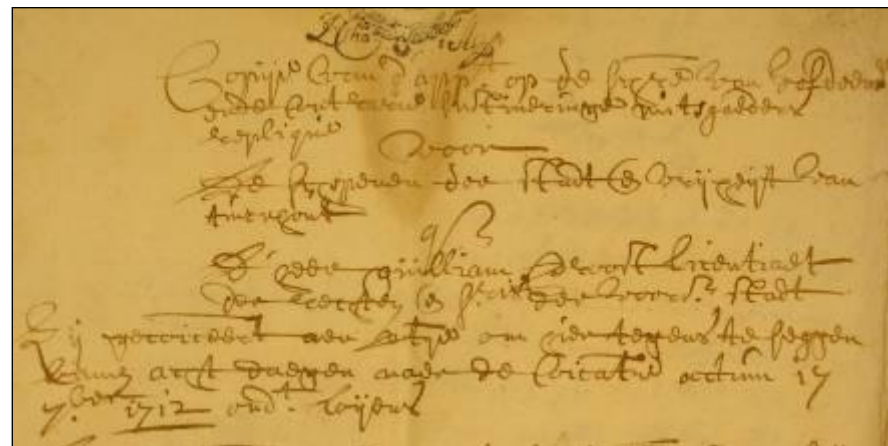
Deze avonden worden u, als lid van Taxandria, gratis aangeboden. Doelgroep voor deze cursus zijn de leden die de eerste reeks volgden en leden die al wat paleografische ervaring hebben, maar dit willen uitbreiden of opfrissen.

De lessenreeks vindt plaats in de benedenhal van het Taxandriamuseum in de Begijnenstraat van 20.00 uur tot 21.30 uur.

Vermits het aantal deelnemers beperkt is tot 15, is het zaak om snel in te schrijven!

U kan enkel telefonisch inschrijven bij voorzitter Jef Roymans **0473 74 61 98**

Let wel: niets inspreken op voice-mail, wel persoonlijk contact!

Bron: Stadsarchief Turnhout

Digitalisering van je oude 8mm en 16 mm-films

Anno 2010 zitten we volop in het digitale tijdperk. Met het grootste gemak leggen we kleine en grote gebeurtenissen vast op onze gsm's, i-phones en digitale camera's. Maar wat met die filmspoelen die op zolder stof liggen te vergaren omdat u niet meer de juiste afspeelapparatuur

hebt of omdat het bandje gebroken is? Met een beetje geluk vertelt een etiket u wat je te zien zou krijgen. Maar in veel gevallen gaat het om films met een mysterieuze inhoud. Wie weet liggen de laatste bewegende beeldfragmenten van een voorouder langzaam te vergaan, of bezit u zonder het te weten een uniek beeldverslag van een historische gebeurtenis uit Turnhout.

Daarom geven Taxandria met het stadsarchief van Turnhout, de heemkundekringen uit Beerse, Kasterlee, Oud-Turnhout en Vosselaar in samenwerking met Erfgoedcel Noorderkempen, u de kans om deze films **op DVD te laten omzetten**.

Als u deelneemt, geeft u het stadsarchief de toestemming een digitale **kopie** te bewaren. Zelf krijgt u na afloop uw originele filmspoelen terug, samen met een DVD. De prijs hiervoor bedraagt 0,5 € per minuut gedigitaliseerde film.

Let op: de films moeten zijn opgenomen binnen de geografische grenzen van Beerse, Kasterlee, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar of bevatten voor deze regio relevante inhoud, bijvoorbeeld een wedstrijd buiten de regio waar een plaatselijke vereniging aan deelneemt.

We hopen in de eerste plaats filmmateriaal op te sporen dat van belang is geweest voor het sociale leven in uw gemeente. Wanneer u uw filmpakket samenstelt, kan u uzelf dus best de vraag stellen: hebben deze beelden voor meerdere mensen in mijn gemeente een betekenis (gehad) of alleen voor mij? U mag ook alle films meebrengen en dan bekijken we het samen.

Op woensdag 8 september en op vrijdag 10 september kan u van **18.00 uur tot 20.00 uur** in het **Stadsarchief** op de Grote Markt in Turnhout terecht om uw 8mm en/of 16mm filmspoelen binnen te brengen. Enkele bestuursleden van Taxandria zullen u daar begeleiden bij het invullen van het registratieformulier. We kijken uit naar de ongetwijfeld rijke oogst!

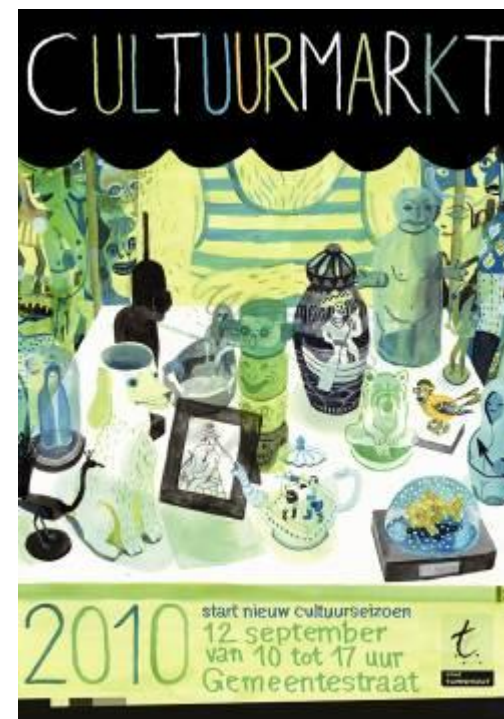
Lukt het niet om u deze twee data vrij te maken, dan kan u de inzameldata in de andere gemeenten vinden op www.erfgoedcelnoorderkempen.be of neemt u contact op met taxandriavzw@gmail.com of telefonisch met Bert Hendrickx 014/44.04.85.

Alvast bedankt!

Cultuurmarkt 2010 en Open Monumentendag

De jaarlijkse cultuurmarkt vindt plaats op zondag 12 september van 10 tot 17.00 uur in de Gemeentestraat. De meeste sociaal-culturele verenigingen van Turnhout zullen hier hun werking aan u tonen. Natuurlijk is Taxandria ook aanwezig. Allen welkom!

Diezelfde dag wordt voor de 22ste keer Open Monumentendag (OMD) gevierd in heel Vlaanderen. Tijdens deze editie van de Open Monumentendag staan de vier elementen centraal. Maar liefst 211 Vlaamse steden en gemeenten doen mee.

Overhandiging liber amicorum aan Harry de Kok

Op 1 juli werd door de Kring Taxandria het liber amicorum *Het Turnhoutse geheugen van Brabant* aangeboden aan Harry de Kok, oud-stadsarchivaris van Turnhout.

Ludo Helsen, eerste gedeputeerde van de provincie Antwerpen, overhandigde in de Begijnhofkerk het eerste exemplaar aan Harry de Kok. Andere sprekers waren Turnhouts schepenen van cultuur, Eric Vos, voorzitter van Taxandria Jef Roymans en redacteur Fred Stevens.

Harry de Kok sloot de zitting af met een persoonlijk, met humor doorspekt dankwoord.

Nadien werd een receptie aangeboden aan de auteurs, familie, vrienden en collega's van Harry in de zonovergoten achtertuin van het Begijnhof.

Alle leden ontvingen intussen het **eerste** deel van dit liber amicorum als het Taxandria Jaarboek 2009 – LXXXI. Deel 2 ontvangt u pas in 2011 als jaarboek 2010 – LXXXII. Voor wie graag nu al dit tweede deel wil ontvangen, kan dit doen door meteen het lidgeld van 2011 te betalen.

Harry de Kok volgde Raymond Peeters in 1973 op als stadsarchivaris en in 1979 als conservator van het Taxandriamuseum. Hij is licentiaat-geaggregeerde geschiedenis en heeft een bekwaamheidsgetuigschrift bibliotheekwezen. In november 2009 ging hij, nadat hij meer dan vijfendertig jaar de leiding had over het archief en de musea van Turnhout, met pensioen.

Gedurende de gehele periode bleef het archief, ondanks vele belofte, in de kelder van het stadhuis gehuisvest. Harry de Kok moderniseerde het archief, zorgde voor de nodige restauratie van archiefstukken en verrijkte de collectie. Nadat verschillende Turnhoutse musea stadsmusea geworden waren, zette hij zich met dezelfde ijver in voor de verbetering van de infrastructuur en de modernisering en restauratie van de gebouwen. Hij ijverde voor een goede verstandhouding met de vriendenkringen van de onderscheidene vereniging die aan de basis lagen van de respectieve musea.

Deze verstandhouding was belangrijk bij de realisatie van TRAM 41 "Turnhoutse Route Archief en Musea" waar de verschillende musea werden bijeengebracht in één samenwerkingsverband (het Taxandriamuseum, het Speelkaartenmuseum en het Begijnhofmuseum naast het privé-museum van Natuurpunt waarmee een convenant werd gesloten, vier musea, één archief). Onder leiding van Harry de Kok verwierf het

samenwerkingsverband een erkenning als museum van regionaal belang. Als archivaris nam hij ook het initiatief voor de eerste wetenschappelijk verantwoorde opgravingen in het centrum van de stad waar de kans zich voordeed zoals op het begijnhof (het oudste kerkje), de kasteelvest (de oude kasteelbrug) of de afbraak van de

oude jezuïetenresidentie (sporen van de oude priorij van het Heilig Graf).

Ondertussen ontwikkelde Harry zich ook tot de belangrijkste historicus van de plaatselijke geschiedenis van zijn regio. Talrijke bijdragen in wetenschappelijke tijdschriften maar ook in kranten en magazines vestigden zijn naam. Hij werd een graag gehoorde gast in radio-uitzendingen waar hij plaatselijke vondsten, feiten en fenomenen uitlegde.

Zijn ruime historische belangstelling betrof niet alleen de Antwerpse Kempen maar het gehele aloude hertogdom Brabant. Zo wees hij er regelmatig op dat de Kempen een gemeenschappelijke geschiedenis heeft met het de Nederlandse provincie Noord-Brabant. Hij maakte de sprong over de grens om lid te worden van verschillende belangrijke organisaties zowel ten zuiden als ten noorden van de grens. Zo was hij o.a. zowel lid van de *Bestuurscommissie van het Brabantse Historische Documentatiecentrum* te 's-Hertogenbosch als van de *Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde* in Antwerpen.

Hij had de drang om de Kempen bekend te maken. Hij gidste het kasteel, maakte geschreven rally's voor verenigingen en kranten, schreef talrijke plaatselijke reisgidsjes, en startte tenslotte de opleiding streekgids op die in andere regio's werd nagevolgd. Vele aspirant-gidsen herinneren zich de boeiende lessen die hij gaf.

Hij nam het initiatief voor enkele standaardwerken over de geschiedenis van de Antwerpse Kempen als *Waar is de tijd, Kempen* (1996-'98) en *De kleine geschiedenis van de Kempen* (2007-'09). Tussen zijn

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

honderden publicaties blijven *Turnhout, de groei van een stad* (1983) en *Gids voor het oude Turnhout* (1980) standaardwerken voor wie een studie over Turnhout maakt. Het is dan ook terecht dat hij het *Jozef Weyns-eremerk* ontving dat door het Verbond van Heemkunde uitgereikt wordt aan een persoon die zich verdienstelijk maakt op geschied- en heemkundig vlak.

Het bestuur van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen Taxandria wilde met de uitgifte van een vriendenboek Harry de Kok danken voor de jarenlange inzet die hij voor de kring toonde.

*Foto's: Ludo Verhoeven
G. Landuyt en B. Hendrickx*

Toespraak door Harry de Kok bij de overhandiging van zijn liber amicorum

Dames en heren,

In 1521 verscheen de 38-jarige Maarten Luther voor de Rijksdag te Worms. Hij zou toen gezegd hebben: 'Hier sta ik dan omdat ik niet anders kan'. Een heel klein beetje voel ik mij zo, maar niet te veel, want, zoals de voorzitter zei, ik was ontzettend blij, fier als een gieter, toen de mare mij bereikte dat Taxandria mij de eer wou verschaffen een boek ter mijner ere samen te stellen met een bundel historische bijdragen van collega's en vrienden. Ik herinner mij ook dat ik Taxandria en meer bepaald het bestuur verwittigde en ze vertelde: 'Zie wat ge doet, want zo iets is heel duur en ik heb niet

zo'n grote fanclub'.

Trouwens, er is nog een ander verschil met Luther. Hij was slechts 38 jaar oud en had nog een grote toekomst voor zich, wat ook gebleken is.

En toch... Als ik hoor wat er hier allemaal – ten goede weliswaar – over mij gezegd is door de voorzitter, de vertegenwoordiger van het redactieteam, de schepen en de gedeputeerde, dan tuiten mijn oren en vandaar ook de verzuchting: 'Hier sta ik dan omdat ik niet anders kan'. Daarom vele dankwoorden voor de vele vrienden: het bestuur van Taxandria, de redactie (Fred Stevens, Guido Landuyt en Marcel Gielis), de schrijvers, de schepen van cultuur, de gedeputeerde en de muzikanten van vandaag.

Ik denk dat ik nu toch zelf enkele woorden moet vertellen over mijn loopbaan. Ik beëindigde de opleiding Geschiedenis in Gent – ik ben dus een Gandensis – in 1968, voor sommigen een magisch, maar voor mij in elk geval een speciaal jaar, waar ik wel wat herinneringen aan heb. Vanaf november 1968 (tot 1973) vervoegde ik een groep Kempenaars, die minister Frans Van Mechelen rond zich had verzameld in Brussel. Daar waren nog twee andere historici bij: Eric Antonis, die iets voor mij de overstap van Brussel naar Turnhout ondernam en hier dus mijn collega bleef, een ambtenaar die zeer innovatieve sporen uitzette te Turnhout. Hij heeft zich vandaag laten verontschuldigen en Jan Goris, stadsarchivaris van Herentals, die sindsdien een goede vriend is. Mijn Brusselse tijd werd voor één jaar onderbroken voor mijn militaire dienst, die ik doorbracht op Blairon, waar ik dus heb moeten – niet mogen – slapen.

Stadsarchivaris in Turnhout. Ik was 29 jaar oud en had van een archivaris een vastgeroest idee: 'een oud verrimpeld mannetje met de kleur van een perkament en met een opbeurend flaconnetje je never achter de registers. Archivaris was toen een enigszins onbekend beroep. In Turnhout trad ik in de voetsporen van de toen legendarische Raymond Peeters en mijn ambtelijke grootvader was een kanunnik die Janssen heette. Na Janssen en Peeters kwam dus de Kok. Dat kon niet goed gaan en toen op het secretariaat van de stad een brief kwam voor de kok (van de keuken) schreef men hem in op het stadsarchief. Mon Peeters liet mij even geloven dat een archivaris alle geloften moet doen (zoals een kloosterling) (eeuwige gehoorzaamheid, armoede en zuiverheid), want zo zei hij: 'realiseert dat ge de eerste getrouwde archivaris van Turnhout zijt', na Peeters, Janssen, Vueghs en Heuvelmans, alhoewel ik repliceerde dat de laatste toch getrouwd was, maar volgens Mon had hij dat slechts gedaan na zijn op pensioenstelling.

Mon Peeters heeft veel voor het archief gedaan. Hij woonde vooraan in de Otterstraat, de kanunnik in de Beekstraat. Toen het archief nog op het Steentje zat, gingen ze allebei bij wijze van spreken 'viermaal per dag het hoekje om'. Dat was mij niet toevertrouwd. Het archief kende toen, zoals nu, ook echte archiefritten. Twee personen wil ik expliciet noemen. Dr. Eugene Van Autenboer was elke dag op het archief. Tot zijn val – op een 21 juli, een nationale ramp, placht hij te zeggen – het hem belette. De archivaris van het Heilig Graf, zuster Hereswitha, was ook zo'n kleurrijke figuur. Op het archief speelde zich een scène af tussen de Belgicistische kanunnik en de enigszins Vlaamse Mon Peeters, die door de ka-

nunnik het Vlaams Leeuwke werd genoemd. Op een bepaalde dag stonden de zuster en de kanunnik beiden met een document van het Heilig Graf in handen, een beetje bekvechtend. Dat is van ons', zei Hereswitha. 'Der is hier niets van u', repliceerde de kanunnik en hij voegde eraan toe, zich tot Mon richtend. 'Allez, helpt eens, Vlaams Leeuwke', waarop Mon gevat antwoordde: 'Als de Kerk met elkaar ruzie maakt, dan kan de Vlaamse Beweging dat niet oplossen.'

Vele letterkundigen behoorden tot de bezoekersgroep. Zelf heb ik Emiel Van Hemeldonck veel op bezoek gehad en al vanaf februari 1973 bezocht Walter Van den Broeck, die een echte vriend is geworden, ons

regelmatig. Bij één van zijn eerste bezoeken zei Walter mij: 'Hou die deur goed gesloten, hou je rustig en gedeisd en een prachtig archiefleven zal je deel zijn...' Maar nee, ik moest op de publieke scène staan, aan de weg timmeren. Meermaals heb ik Walter gezegd dat ik er veel spijt van heb gehad dat ik zijn goede raad in de wind heb geslagen. En nu, nadat alles achter de rug is, kan ik ook hem mijn grote geheim vertellen. Ik heb zijn advies à la Van den Broeck gevolgd, helemaal. U kent zijn boek 'Het beleg van Laken', met de koning en iemand die toch de koning niet is, maar zijn tweelingbroer. Ik heb ook dat naadloos geïmiteerd. Terwijl de ene de Kok aan de openbare weg timmerde, zat zijn dubbelganger in het archief het echte archiefleven te ondergaan, een job voor uren. Alleen ontstond er een probleem toen ik op pensioen ging, want toen ik ook mijn dubbelganger wou bevrijden, kon ik hem niet vinden. Hij zit er dus nog altijd en aan mijn vrouwelijke collega's en mijn oud collega's en opvolgers wil ik zeggen: Pas er voor op, want hij kan gevaarlijk zijn... zeker voor de vrouwen'.

Het archief in 1973 was totaal anders dan nu: geen leeszaal, hier en daar een tafel. Wij, en dan wil ik graag Jan Smet vermelden, probeerden er een echt studiecentrum van te maken met allerlei activiteiten zoals de uitgave van een lopende bibliografie van de Kempen. In 1973 waren er twee personeelsleden, in 2009 circa 25 en een zestigtal vrijwilligers. Organisch groeide onze betrokkenheid tot allerlei facetten van het Turnhoutse erfgoed, alhoewel dat woord toen nog niet bestond. De musea werden stedelijk en er kwam een professioneel personeelskader, de gebouwen werden gerestaureerd en aangepast, er kwamen samenwerkingsverbanden, een museumraad en een erkenning op regionale basis. Een immens verschil met 1973 toen het Speelkaartenmuseum in het Huis metten Thoren alleen het gelijkvloers ter beschikking had, een oude maar lieve begijn het begijnhofmuseum openhield en een koppel van meer dan 80 hetzelfde deed in het Taxandriamuseum. In de musea was geen verwarming zodat deze 's winters gesloten waren. Er kwamen goede vitrines, heel wat voorwerpen werden gerestaureerd. Wanneer er ergens aanleiding was tot opgravingen, dan organiseerden wij dat op amateurbasis, zeker als we de schitterende werking van ADAK nu bekijken. Zo kwamen het kasteel, het Begijnhof, de Jezuietenkerk, enzovoorts aan bod.

Indien er gegidst moest worden, dan deden we dat. Daardoor ontstond de gidsenopleiding van het CVO, eerst in Turnhout zelf en op andere plaatsen gekopieerd.

Een belangrijke inbreng kwam er ook van de stichtende verenigingen die we van meet af aan omwille van hun historisch belang en hun kennis bij de werking zijn blijven betrekken en waarvan wij vinden dat dat ook in de toekomst het geval moet zijn: Taxandria, de Vrienden van Taxandria, de Vrienden van het Begijnhof en Turnhout Wereldcentrum van de Speelkaart.

We hebben er ook naar gestreefd om Turnhout op de Brabantse historische kaart te zetten, niet altijd vanzelfsprekend. We deden dat door allerlei projecten en via allerlei organisaties en verenigingen: Colloquium Brabantse Stad, het Centrum voor de Studie van Land en Volk van de Kempen, De Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde, de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen, de Provinciale Commissie voor Plaatsnaamkunde, de Vereniging van Archivarissen en Bibliothecarissen van België (ondervoorzitter), de Bibliotheekcommissie van het Noord-Brabants Genootschap te 's Hertogenbosch, het Brabants

Documentatiecentrum nu bij de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg enzovoorts. We startten ook met nieuwe publicaties (Publicaties van het Archief, publicaties van de Musea). De relatie met Nederland en Noord-Brabant was mij vanaf het begin lief. Lange tijd fungeerde ik als de meest nabije Belgische archivaris van Nederland. Een aantal publicatiereeksen, ondermeer van Waanders, kon ik naar België halen.

En zo komen tot zekere sommetjes. In al die jaren kende ik vier burgemeesters (Boone, Proost, Hendrickx en Stijnen), zes schepenen (Peeters, Depreeuw, Robberechts, Boone, Gladinez en Vos), vijf gedeputeerden (Loos, Leemans, Bogman, Van Eetvelt en Helsen), drie stadssecretarissen (Goossens, Volders en Lauwerijssen), vier algemene rijksarchivarissen (Wyffels, Persoons, Coppens en Velle), drie voorzitters van

Taxandria (Van den Hove d'Ertsenryck, Francis De Vel en Jef Roymans). Vooral Francis De Vel speelde een grote rol in het tot stand komen van het nieuwe Taxandriamuseum en ik kan hem daarbij behulpzaam zijn.

Al de mensen die ik genoemd heb, 28 in totaal, waren op enigerlei wijze mijn bazen. Kun je nagaan. Ze hebben het mogelijk gemaakt dat ik in het stadsarchief mijn ding kon doen.

Ik dank u.

*Tekst: Harry de Kok
Foto's: Ludo Verhoeven
Typewerk: Sam Van Clemen*

Verslag lezing door dhr. Stephan Delaruelle: Uit Turnhoutse bodem. Recent archeologisch onderzoek in de regio Turnhout

Op woensdag 28 april om 20 uur gaf Stephan Delaruelle, als intergemeentelijk archeoloog verbonden aan de Archeologische Dienst voor de Antwerpse Kempen (ADAK), in het Stadhuis/Erfgoedhuis op de Markt een boeiende lezing over de archeologische opgravingen die de laatste jaren plaatsvonden in Turnhout, Oud-Turnhout, Beerse, Vosselaar, Kasterlee en Baarle-Hertog.

Eerst lichtte de spreker de algemene werking van ADAK toe. Naast opgravingen doen, adviseert en inventariseert de dienst archeologische opgravingen en presenteert het de resul-

taten ervan aan het grote publiek. Dit gebeurt vaak in samenwerking met andere diensten en bedrijven. Vanaf 2003 deed ADAK al vele onderzoeken op de vele vindplaatsen die het werkterrein rijk is. Dit wordt immers doorsneden door een hoge zandrug die de scheiding vormt tussen het Maas- en Scheldebekken, de zogenaamde microcuesta. Langs deze lijn bevinden zich talrijke sites. Steeds worden er eerst proefsleuven getrokken of proefboringen gedaan, daarna volgen meer gedetailleerde opgravingen.

Hierna volgde een chronologisch overzicht van de belangrijkste vindplaatsen. Er werden menselijke sporen gevonden vanaf de steentijd vele duizenden jaren geleden tot in de middeleeuwen. Uit de steentijd dateren bijvoorbeeld vuistbijlen gevonden in het gehucht Oosthoven. Uit de bronstijd (1500-1100 v.C.) werden in Turn-

hout al rond 1900 vondsten gedaan aan de Flipkensvijver op het Stokt en in 2009 een grafcirkel aan de Tarstraat. Aan het Meuletiende werd dan weer een nederzetting opgegraven uit de bronstijd-ijzertijd (ca. 300 v.C.). Het Hellegat aan de Tijn- en Nelestraat leverde sporen op uit de Romeinse tijd. Verschillende boerderijen met bijgebouwen uit de periode 100-225 n.C. werden er gevonden, wat tot de conclusie leidde dat er wellicht drie tot vier gezinnen samenwoonden.

Na het vertrek van de Romeinen was onze streek aanzienlijk minder bewoond, pas in tijdens de Merovingische tijd in de 6de eeuw doken er in het spoor van de Franken weer meer bewoners op. Een boomstamwaterput uit deze periode werd gevonden tijdens de opgravingen op de plaats van de nieuwe ondergrondse parking van de Warande. Uit de Karolingische tijd (750-900) werd in Beerse aan de Mezenstraat een boerderij met schuur opgegraven, in Turnhout op de plaats van het nieuwe gerechtsgebouw werden eveneens vondsten gedaan. Bij de Sint-Bavokerk in Oud-Turnhout werden sporen gevonden uit de 10de-12de eeuw.

Vervolgens ging de spreker over naar Turnhout, waar dankzij de grote bouwprojecten van de laatste jaren heel wat opgravingen konden gebeuren. Vier projecten situeren zich rond het kasteel van Turnhout, namelijk het project Zegeplein en Jacobsmarkt aan de zuidelijke zijde van de Warandestraat, het project Kasteelplein aan de overkant van de Warandestraat en het project Warandeparking aan de westelijke zijde van het kasteel langs de Kasteeldreef, achter het cultuurcen-

trum De Warande. Een vijfde project, het Turnova-project bevindt zich op de terreinen van de voormalige drukkerij Brepols langsheen de Baron Du Four-straat aan de oostelijke zijde van de Markt.

Langs het Zegeplein vond men onder andere een semi-versteend gebouw met stenen haard en tevens verschillende bewoninglagen boven elkaar. Hieruit konden de archeologen besluiten dat de Turnhoutse stadsontwikkeling pas vanaf de 14de eeuw echt op gang is gekomen. De oudste bebouwing was vooral losbouw, die pas in de 16de eeuw helemaal was opgevuld. Aan de Jacobsmarkt werden sporen gevonden uit de ijzertijd en uit de late middeleeuwen (waterput, kelders en haarden). Op deze site heeft ook de 19de-eeuwse fabriek van Glenisson duidelijk een stempel gedrukt. De opgravingen op de Brepolsite leverden eerder weinig op, vooral de kelders van de oude huisjes van het voormalige Papenstraatje waren interessant.

Op de Grote Markt bracht men eerst de oude, al bekende bebouwing in kaart en werden aan de zuidkant proefputten gegraven. Duidelijk werd dat de markt doorheen de tijd is opgehoogd met 1m20 tot 1m50. Het middeleeuwse straatniveau lag naar schatting 1 meter lager. Oorspronkelijk was er enkel een laag geel zand, waarop later door plaggen een laag zwart zand is bijgekomen. De kerk is, net zoals het kasteel, gebouwd op een zandbergje. Onder het fietspad aan de noordkant werden restanten aangetroffen van een muur uit de 13de eeuw. Tevens waren er sporen van middeleeuwse houtbouw, een oude kerkhofmuur en oude graven en van de bebouwing van de rond 1960 afgebroken Van Halstraat. De markt bevatte op twee plaatsen een pensenpoel (oorspronkelijk een kuil waarin slachtafval werd gedeponeerd): aan de hoek met de Patersstraat en aan de huidige kruising met de Gasthuisstraat. Resten van het oude stadhuis zijn er eveneens, met onder andere sporen van de oude middeleeuwse kelder.

Er was al bewoning in de huidige stadskern in de tijd van de Merovingers, maar het ontstaan van het huidige Turnhout is wellicht rond 1200 te dateren. Toen stichtte de hertog van Brabant een stad, wellicht door een al bestaande kleine nederzetting te verrijken met een kerk en een kasteel. Vanaf de 15de eeuw kwam het huidige stratenpatroon tot stand, tot dan was het uitzicht van de 'stad' eerder landelijk.

Sam Van Clemen

Fotoverslag voorjaarsexcursie naar Alden Biesen en “Ambiorix” in Tongeren

Op 29 mei bracht een enthousiaste Taxandriagroep een bezoek aan het kasteel van Alden Biesen en bezochten ze de tentoonstelling “Ambiorix, koning der Eburonen” in het Gallo-Romeinse museum van Tongeren. Onderstaande foto's geven een impressie van de dag. Dank aan de organisatoren!

Boekenverkoop publicaties Taxandria

De boekenverkoop van Taxandria-jaarboeken en dubbels uit het Turnhoutse stadsarchief was een waar succes.

Op donderdag 10, vrijdag 11 en zaterdag 12 juni verkochten we een groot deel van onze stock aan jaarboeken, gravures en andere publicaties. Zo kwamen naast vele particulieren ook meerdere medewerkers van archieven en heemkringen snuisteren in de veelheid aan boeken om hun collectie te vervolledigen.

De jaarboeken van vóór 2000 die nog in voorraad zijn, kunnen nog steeds gekocht worden aan de uitzonderlijke prijs van €5 per jaargang. Van elke jaargang mag u slechts één exemplaar aankopen. Hiervoor kan je langs gaan bij het stadsarchief van Turnhout.

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

Even opfrissen: 25, 50, 75, 100, ... jaar geleden

- 225 jaar geleden, op 23 oktober 1785 werd Jacobus Bosch, primus van de Leuvense universiteit plechtig in Turnhout ingehaald.
- Honderd jaar geleden, bedroeg bij een volkstelling het totaal aantal inwoners van Turnhout 23742 verdeeld in 11721 mannen en 12021 vrouwen, samen 5055 huisgezinnen.
- Uit het stadsverslag van 1910:
De oudheidkundige Kring "Taxandria", telt thans 29 beschermleden, 5 briefwisselende en 105 werkende leden.
Het museum werd verrijkt door verschillende munten, gevonden in de Kempen, door fragmenten van het Christusbeeld der oude kerk van Poederlé en met de urnen gevonden te Baerle Hertog.
- 26 september 1910: Eremis voor E.H. Paul Van Dooren van de parochie van het H. Hart.
- In 1920 werd het zangkoor Sint-Pieter opgericht. Op 30 september 1960 krijgt het sint-Pieterskoor de titel "koninklijk".
- 29 juli 1930 werden de vernieuwde en vergrote lokalen van het Taxandriamuseum in de Mermansstraat ingehuldigd. Deze ingreep was noodzakelijk door het groeiende museumbezit. Architecten L. Van Ravensteyn en J. Taeymans ontwierpen samen met voorzitter kanunnik Jansen een nieuw plan.

Taxandriamuseum 1942

- 29 september 1930: oprichting van de Nationale Strijdersbond NSB.
- 30 oktober 1930: overlijden erenotaris Alfons Boone
- 1930 Opening cinema Roxy, de Merodelei
- 75 jaar geleden, op 4 augustus 1935: inwijding van de Kerk van het Goddelijk Kind Jezus.
- 4 augustus 1935: inwijding van de nieuwe gebouwen van de Vak- en Nijverheidsschool in de Zandstraat
- 15 september 1935: afschaffing van de spoorlijn Turnhout - Esbeek (Nederland)
- 1935 Bouw van een Lourdesgrot in Zevendonk
- 8 september 1935: vredesbetoging in de Tuinwijk.
- 22 september 1935: schenking van het torenuurwerk en klokkenpel aan de kerk van de O.L.V. Middelaars door de familie Misonne.

- 21 juli 1960: eremis E.H. Ludo Duchêne en E.H. Cor Voordeckers, parochie O.L.V. Middelaars

- 10 augustus 1960: eremis E.H. Frans Stoops, parochie O.L.V. Middelaars
- 31 augustus 1960: Tram 41 vertrekt voor de laatste keer naar Antwerpen

- 1 september 1960: oprichting van een handelsafdeling door de stad, dezelfde dag startten de lessen in het Sint-Pietersinstituut.
- 25 jaar geleden, in 1985 werd de Lion(es)club Harte Vrouwe Turnhout opgericht.
<http://clubs.lions.be/club.php?t=turnhout-hartevrouwe>
- 2 september 1985 werd gestart met de verwijdering van het asbest in de schouwburg van de Warande.
- 19 september 1985: eerste maal "Rocknacht" in de Kokatoe.

Willy Van Sprengel en Bert Hendrickx

100 jaar geleden: papierstaking in Turnhout

Op 17 juni 2010 is het precies 100 jaar geleden dat de arbeiders bij "La Turnhoutoise" in staking gingen. De Historische Drukkerij laat die gebeurtenis niet zomaar voorbij gaan.

Met deze staking, die zich al snel uitspreidde over de ganse papierverwerkende nijverheid van Turnhout, legden 500 arbeiders

gedurende meer dan zes maanden het werk neer. Het was bijgevolg de zwaarste strijd voor het verenigingsrecht in de geschiedenis van de Turnhoutse grafische nijverheid.

De Historische Drukkerij Turnhout legde anderhalf jaar geleden reeds de basis voor de strip die Serge Baeken, als stadstekenaar voor 2009 in opdracht van Strip Turnhout, rond de papierstaking maakte. 100 jaar na de start van deze woelige periode, herdenkt de Historische Drukkerij deze staking. Dit doet ze met de presentatie van Het Verdriet van Turnhout, een historische roman geschreven door Kempens schrijver Robert Baeken. Deze roman werd gerealiseerd door de Historische Drukkerij en kwam op een bijzondere manier tot stand. Ze verschijnt in een eenmalige oplage van 500 exemplaren.

Het boek is verkrijgbaar voor slechts 12 euro in de Historische Drukkerij Turnhout, Steenweg op Mol 84

<http://www.historischedrukkerij.be>

Bron: Gazet van Turnhout

In memoriam Louis Goris 1924-2010

stadsarchief Turnhout fotocoll. nr. 6990.12

Op 8 februari 2010 overleed Louis Goris, oud-conservator van het Turnhoutse Begijnhofmuseum. Hij was geboren in Turnhout op 18 september 1924. De laatste jaren van zijn leven verbleef Louis in het Sint-Luciarusthuis in een mooi ingerichte kamer. Daar is hij in stilte gestorven.

De kennis van en liefde voor antieke voorwerpen kreeg Louis met de paplepel in gelepeld. Hij was de zoon van Charel Goris, beter bekend als antiquair het Goriske, en van Octavie Volders. Tijdens zijn jeugd trok hij geregeld op met zijn vader en leerde zo de stiel. Na een kort verblijf bij de Broeders van Liefde diende

Louis in een aantal families. Daarbij combineerde hij de kennis van kunst en antiek en etiquette met een goede keuken. Niemand wist beter dan hij hoe het er bij de rijke Turnhoutse families aan toe ging. Op zijn keukenkwaliteiten ging Louis verder. Hij werd achtereenvolgens kok in het rusthuis in de Korte Albertstraat en later op de Duitse basis in Arendonk. Op beide plaatsen werd hij gerespecteerd om zijn kookprestaties. De wekelijkse ontspanning in Arendonk vond hij in een saunabezoek op de basis, wat hij ook na zijn pensioen nog lang zou volhouden in Turnhout.

Weinig mensen waren zo op de hoogte van de kerkelijke rituelen als Louis. Hij onderhield de kunstschaten van de Turnhoutse broederschappen van de Rozenkrans en het Heilig Sacrament, waarvan hij gedurende lange jaren de knaap was. In die jaren werd er nog uit echte Goudse pijpen gerookt en het was Louis' opdracht die te gaan inkopen, wat niet zo eenvoudig was en waarbij ik hem enkele keren kon helpen. Louis was ook lid van de Sint-Gummarusbroederschap in Lier. Hij was zeer vertrouwd met de kunstschaten van vele kerken en kloosters in de Kempen en heel wat van die kunstschaten werden bij

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

hem thuis gebracht om er te worden gerestaureerd. Louis bezat een grote kennis van materialen als hout, zilver, stoffen en kon goede zaken zeer naar waarde schatten, net zoals goede sigaren en goede wijn. Hij verzamelde ook en deed dat een beetje op zijn manier, al sjacherend. Alles interesseerde hem, maar toch was er een zekere specialisatie: beelden, kerkgewaden, zilver, églomisés enz.

In 1953 stond Louis met een aantal anderen en vooral pastoor Frickeel aan de wieg van het Begijnhofmuseum. Er waren toen nog zestien begijnen. Ook het OCMW, toen nog de COO, steunde het initiatief, maar eigenlijk beperkte zich dat tot het ter beschikking stellen van de huisvesting en materiaal, onder andere bruine zeep, want Louis' adagium was dat het publiek welkom was, behalve op de ogenblikken dat hij het museum wou poetsen. In het begin had Louis nog hulp van begijn Temmerman, maar de opdracht werd zwaarder toen deze overleed. Wij verheugen ons erop dat we toen voor Louis een echt betaald conservatorschap van het OCMW konden loskrijgen als onderdeel van een geleidelijke professionalisering van de Turnhoutse musea.

Louis Goris was op zijn best bij een aantal extra muros activiteiten, die hijzelf stoffeerde met zijn speciale, onderkoelde humor. Zo togen wij jaarlijks naar de antiekbeurs in het Prinsenhof in Delft tijdens het Allerheiligenweekend. Louis kende veel standhouders persoonlijk en ging met hen in gesprek. 's Middags gingen we dan eten in het restaurant van het Prinsenhof. Vooral de lekkere ajuinsoep herinner ik me nog goed. Als dank voor de lift en het gezelschap nodigde hij ons dan in december bij hem thuis uit voor een lekker diner met aangepaste borden en met zilveren bestek. Jaarlijks was er in die tijd ook een uitstap van De Vrienden van het Begijnhof, die telkens begon met een bedevaartmis in Scherpenheuvel en nadien spek met eieren in de Leeuw van Vlaanderen. En dan was er nog het worstenbrood op Verloren Maandag, dat aanvankelijk werd genuttigd bij Louis thuis. Het Turnhoutse begijnhof heeft heel wat aan Louis te danken. Het is in de tweede helft van de vorige eeuw zelfs nauwelijks voor te stellen zonder hem. Wij blijven hem daarvoor dankbaar en betuigen ons medeleven aan de familie bij zijn heengaan.

Harry de Kok

Ontmoeting met de vriendenkring van het Eicha Museum

Op vrijdag 28 mei organiseerde de vriendenkring van het Eicha museum in Bergeijk (<http://www.eichamuseum.nl>) een bezoek aan Turnhout. Naast een bezoek aan het stadsarchief, de Sint-Pieterskerk en het Speelkaartenmuseum, bezochten ze ook het Taxandriamuseum. Hieraan gekoppeld nodigde het Taxandriabestuur hen uit voor een informele babbel met een tasje koffie.

De relatie tussen Bergeijk en Turnhout is in vroegere tijden intens geweest. Zo was Bergeijkenaar Antonius Sebastianus Raupp (1756-1794) in Turnhout decennialang geneesheer.

Peter Antonius Willems (1829-1873) van Bergeijk was drukker in Turnhout en auteur van "De Twee Toverheksen". Laatst, maar niet in het minst vermelden we nog Bergeijkenaar Peter Norbertus Panken (1819-1904), stichtend werkend lid van de Kring Taxandria en gul schenker van heel wat archeologische voorwerpen aan het Taxandriamuseum.

Als geschenk ontvingen we het lijvige boek "Bergeijk in kaart. Historische geografie en toponymie, verkenning van grondbe-

zit en grondgebruik, vanaf de middeleeuwen tot onze tijd". Op onze beurt gaven we hen heruitgegeven gravures van de kaart van Vorsterman.

Dank aan Johan Biemans om de oude connectie tussen Bergeijk en

Taxandria nieuw leven in te blazen! Dankzij deze gedreven ereconservator van het Eicha Museum (www.johanbiemans.nl) kregen we ook inzage in de dagboeken van bovenvermelde P.N. Panken. Om een idee te geven van de opperbste relatie tussen deze dorpsschoolmeester en amateur-archeoloog en toenmalige bestuursleden van Taxandria, tonen we enkele fragmenten uit zijn dagboeken.

B. Hendrickx

Gegevens uit manuscripten van Peter Norbertus Panken (1819-1904)

Johan Biemans

1903 C1470

10 April (Goede Vrijdag) ontving ik een belangrijk programma met minzame uitnodiging deel te nemen als lid van den op te richten Kring voor Geschied- en Oudheidkunde der Kempen, Taxandria te Turnhout, waartoe ik onmiddellijk als werkend lid à 5 francs 's jaars ben toegetreden.

C1473

16 Juni reed ik des voormiddags naar Luiksgestel (regen had het bezoek een dag doen uitstellen). [...]

In de laatste eeuw zijn op dit zeer uitgestrekt kerkhof een aanzienlijk getal urnen uitgegraven, alle op tamelijken afstand van elkander en op de gewone wijze gevuld. De vindsters, meenende dat zij geld

inhielden hebben ze aanstonds stuk geslagen. De meeste zaten op plaatsen waar bergjes aanwezig zijn geweest.

Toen mij (16 dezer) des namiddags weder een rijtuig uit Bergeik afhaalde, werden tevens de beide ontdekte urnen vervoerd. Ik liet de groote genoemde, hoe zwaar ook, in den oorspronkelijken staat; beide urnen krijgen vele bezichtigers enz. Ik schonk deze urn aan het Gen. van Turnhout.

C1475

Toen ik op genoemde dag te huis arriveerde lag een briefkaart gereed van den Kring Taxandriae, die mij uitnodigde ter vergadering op 23 Juni, wanneer o.a. een Bestuur zal worden benoemd.

C1477

Nog in Juli ontving ik een zeer vereerende brief van den geschiedkundigen Louis Stroobant, directeur van de bedelaars kolonie te Merxplas bij Hoogstraten onderzoekende voorchristelijke oudheden enz. die mij verzocht Zijn edele desaangaande mededeelingen te doen. Hij zoude mij eerlang komen bezoeken. Tevens zond hij mij eene brochure zijner opdelvingen. Nadat ik zijne letteren beantwoord had vereerde hij mij Dinsdag 4 Augustus met bezoek, vergezeld door nog een drietal geschied- en oudheidkenners en tevens bekleedende een zeer gewichtige en eervolle betrekking van België. Ook zijn alle vier ijverige bestuursleden der nieuwe Maatschappij der Kempen te Turnhout, Taxandria genoemd. Voor dit Genootschap schonk ik toen mijne Beschrijving van Bergeik en die van Luiksgestel, benevens een oud [C1478] steenen of ijzeren voorwerp met figuren te Westerhoven aan de Keersop, oost den watermolen aangetroffen en tweedens de wanden der groote urne 16 Juni l.l. nabij het Boschëind te Luiksgestel opgespoord met voornemen deze urnen te doen herstellen. Deze achterswaardige Heeren deden hunnen verre reis per tram Eersel en voorts per fiets Bergeik, enkel zoo zij verzekerden, om mijne kennis te maken en namen de genoemde geschenken alle persoonlijk mede.

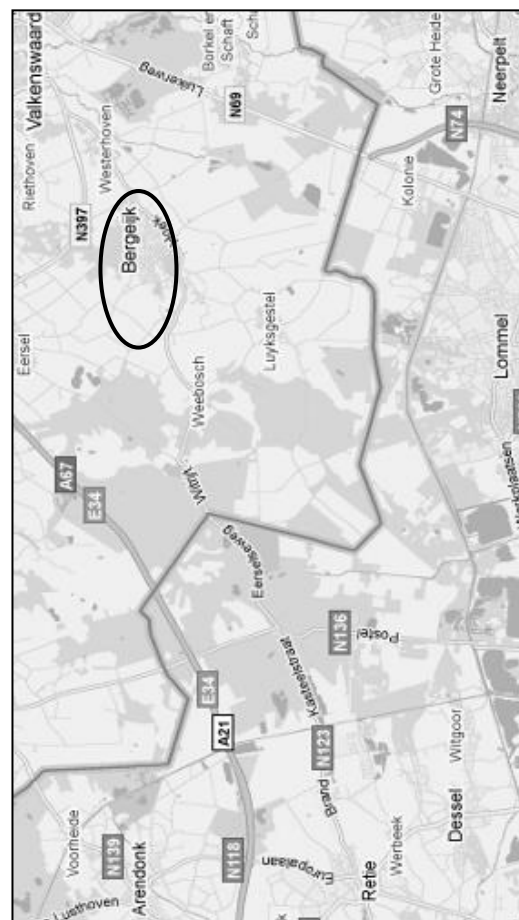
C1479

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

Na een' vriendelijken brief van den heer L. Stroobant president der Maatsch. Taxandria te Turnhout ontvangen te hebben, werd ik 4 Augustus vereerd met een bezoek der 4 Belgische wetenschappelijke Heeren:

1. Eugenius Surinx, kunst-schilder te Oud-Turnhout, bestuurder der academie der teekenkunde en van 't kunstverbond te Turnhout.
2. L. Stroobant, bestuurder der Weldadigheidkolonie te Merxplas en [C1480] lid der academie van oudheidkunde van België, Voorzitter der Maatsch. Taxandria te Turnhout.
3. Jan Diericks substituut des konings te Turnhout.
4. Julius Dierkens, zoon van den President van den Tribunaal van 1^e aanleg te Turnhout.

Zij reisden per tram en per fiets tusschen Eersel en Bergeik. Ik verëerde hun mijne Beschrijving van Bergeik en eene van Luiksgestel. Tevens deed ik zulks van eenen ouden zerksteen met merken en figuren te Westerhoven ontdekt en de wanden der groote urn, 16 Juni 1903 te Luiksgestel in de heide op het Boschëind uitgegraven. Al deze geschenken namen zij persoonlijk mede, de laatste in kistjes.

Vrijdag 21 Augustus werd ik vereerd met een bezoek van den Heeren Eug. Surinx hooger vermeld, E.H. Val. Bots, Professor te Berchhem (Antwerpen) Al. de Laet, Priester in 't Groot Seminarie van Mechelen (wonende te Turnhout). Van dezen beroemden man

ontving ik vroeger een merkwaardig [C1481]bericht. Deze drie heeren hadden ten mijne gerieve het rijtuig van W. Vosters besproken, waarin wij ten 3 ure gezamenlijk plaats namen en naar Luiksgestel reden. Na de 2 urnen in het laatst van Juni j.l. op het Boschëind aldaar uitgegraven en nog ongeopend bij Willem Eijkholt bewaard in oogenschouw genomen te hebben, reden wij, nu ook vergezeld door hem, naar de heide waar wij slechts eene kleine bijkans verteerde urne in een' zandheuvel aantreffen hier en daar wat stukjes houtskool. Van hier nam ik hartelijk afscheid van de 3 zaakkundige zeer vriendschappelijke heeren, die naar Postel gingen om er in de abdij te overnachten. Zij wilden den volgenden dag onderzoek in de Weebosscheide doen, waartoe het dien dag te laat werd. Ik reed met dit rijtuig van de herberg het Hert huiswaarts.

C1485

Door verscheidene Oudheidkundigen ben ik eenige dagen met een bezoek verëerd als Dinsdag 22 September door L. Stroobant, president der Maatschappij Taxandria van Turnhout en een ander lid daarvan, beide wonende te Merxplas. Aan hen overhandigde ik mijne collectie van 23 Rom. penningen, meerendeels onder Veldhoven gevonden. Ik ging met hen den Kattenberg onder Berkt zien, enz. enz.

Den volgenden dag kwamen Surinx en eerw. A. de Laet, die te Turnhout wonen en de vorige week te Luiksgestel in de necropool opgravingen hadden bewerkstelligd, welke Surinx en De Laet meenden voort te zetten, doch den tweeden dag staakten door den storm en regen, waarom zij toen vertrokken. Woensdag 23 deden zij in de Bergerheide te Bergeik, 24n. gingen zij tusschen Weebosch en Postel in de heide excursies verrichten doch deze leverden geen nasporingen, waarom zij weder zulke in de Bergerheide te Bergeik hebben voortgezet, zoo ook 25n. en te Riethoven.

C1486

26n., wanneer zij eene bijna verteerde urne, 2 minuten van het Broodven uit een bergje vonden enz. Nadat ik deze hartelijke vrienden op eene flesch wijn had onthaald enz. waren wij des namiddags (Vrijdag) van huis gegaan en te Boshoven [onder Riethoven] een tweeden arbeider aangenomen, maar deze dag was ons niet gunstig en ik kwam vermoeid te huis, waarna wij den avond ons zooals den vorigen op de pastorie van het Hof ophielden. Eindelijk bezochten wij Zaterdag 26 de heide tusschen 't gehucht Looveren en Klein Borkel, waar wij vele aantekeningen hebben gemaakt enz. Wij hadden den wagen van

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

Vosters tot gebruik en arriveerden ten 1 u. te Bergeik. Des namiddags nam ik van hen afscheid, toen zij langs Eersel, enz. naar Turnhout keerden. Ik heb hen weder veel mijner handschriften enz. overhandigd in leen.

C1505

Woensdag 4 Nov. (1903) arriveerden des middags, zooals mij de eerw. heer A. de Laet uit Turnhout met andere zaken bericht had, zijneerw. in gezelschap van den zeereerw. heer Janssen mede aldaar wonende, die mij de hooge eer aandeed, opzettelijk en uit eigen aanbod met zijn toestel deze reis te ondernemen, mij te fotograferen en het portret in de zaal van het Genootschap Taxandria [C1506]

te Turnhout een blijvende plaats te geven. Nadat het portret en eene teekening mijner oudheden genomen was, werd eveneens een portret van onzen geachten pastoor Van Asten gefotografeerd en van neef Jan Panken en zijne zuster. De werkzaamheid geschiedde in vrije lucht op de achterplaats. Onder gebruik van een glas wijn en wetenschappelijke gesprekken overhandigde ik die ervaren heeren, uit dankbaarheid, de volgende geschenken voor 't museum van Taxandria: 1. een versteend gebeente van een dier, in deze woonstreek gevonden, 2. een wellicht versteend bijna ovaal of rond voorwerp, op de zuidzijde der heide (ook Maaiheide) te Bergeik gevonden. 3. een uit vuursteen gemaakt strijdbijltje of dergelijke, in 1902, niet ver van de Paal in de Bergerheide uitgegraven enz. Voor hunne private collectie schonk ik [C1507]o.a. een fragment eener dikke boomwortel uit Valkenburg in Limburg, zooals er daar veelvuldig in thans versteenden toestand worden in den grond aangetroffen. Van Eersel tot Bergeik deden die heeren de reis te voet en ook de terugreis tot Lommel, de geschonken oudheden bij zich dragende.

C1508

Ik ontving dank namens Taxandria te Turnhout voor de geschenken door mij aan dat Genootschap tot hertoe gedaan enz.

STIRLING BF479 neergestort in Corsendonk

Als gevolg van mijn artikel over de Hampden Handley Page, die in Zevendonk op 31 juli 1942 neerstortte, maakte de Heer Jacques Boone me erop attent dat hij aanwezig geweest was bij een gevallen Stirling bommenwerper, en daar verontwaardigd was omdat Duitse soldaten op de doodkist zaten van één van de gevallen vliegeniers. Het betreft hier het toestel **BF479 OJ -E**. Toeval wil dat deze Stirling ook werd neergehaald door de Duitse nachtjager van *Fritz Schellwat* die ook de bovengenoemde Hampden Handly Page had neergeschoten.

De viermotorige zware bommenwerper Stirling, met staartnummer **BF479**, werd gebouwd door Short & Harland tussen Januari 1943 en April 1943 onder contractnummer 77477/38. De **BF479 Mk. III** was geleverd aan het 149 Sqn RAF en kreeg er de romPCODE **OJ-E**

Op 14 mei 1943, om 0 u 55 steeg de **OJ-E** op van Lakenheath (UK) voor een bombardementsopdracht naar Bochum in het Ruhrgebied in Duitsland en werd op 4200 meter hoogte, om 2 u 02, onderschept door *Ofw (Oberfeldwebel =1 Sgt. Majoor) Fritz Schellwat* van het 5de Staffiel (Smaldeel) van II/NJG1. (2de Gruppe van Nachtjagdgeschwader1 = 2^{de} Groep van de 1ste Nachtjachtwing).

Ofw Schellwat was goed in vorm die nacht want een halfuurtje kon hij een tweede keer het bericht "Pauke Pauke" (Duitse radiocode van de jager om te melden dat hij aanvalt) doorgeven en deed hij nog een tweemotorige Vickers Wellington bommenwerper neerstorten die hij in de buurt van Mönchengladbach neerschoot. Dit toestel was de **AL-N** van het 429 Sqn welk ook deel uitmaakte van de naar Bochum gestuurde aanvalsvloot. In dezelfde maand, op 30 mei 1943, zal deze piloot op korte tijd boven de provincie Limburg twee viermotorige AVRO Lancaster zware bommenwerpers neerhalen.

Op 14 juni 1943 wordt *Ofw Fritz Schellwat* zelf gewond in een luchtgevecht en wordt zijn Messerschmitt Bf 110 met romPCODE G9+FN vernield.

De 2de Gruppe, onder bevel van de vermaarde, in Zuid-Afrika geboren *Majoor Walter Ehle*, die zelf 36 erkende overwinningen op zijn palmares verzamelde, vloog toen met Messerschmitt Bf110 vliegtuigen in

het systeem "Wilde Sau" (Wilde Zeug) of donkere nachtjacht (DUNAJA). Deze Messerschmitt Bf 110 vliegtuigen waren uitgerust met een "Lichtenstein RuG" (Rundfunkgerät = Zendtoestel) radar-systeem waardoor zij, in hun toegewezen sector, zelf op zoek gingen naar vijandelijke bommenwerpers. De nodige antennes voor dit systeem werden op de neus van het vliegtuig aangebracht (zie foto). Ze kregen ook de "Schräge Musik" (Schuin muziek). Dit waren schuin, naar achter gerichte, vast gemonteerde, machinegeweren (zie zwarte kanonnen op foto) waardoor de nachtjagerpiloot, liefst ongezien door de staartschutter van de bommenwerper die aangevallen werd, horizontaal onder de bommenwerper vloog en met deze machinegeweren dan naar boven in de bommenwerper kon vuren. Dit was een zeer effectieve methode. Veel Duitse piloten waren niet erg gesteld op dit wapen daar ze deze methode niet erg ridderlijk vonden en ze zich eerder als sluipmoordenaars voelden.

BF110 met LichtensteinFuG (op buitgemaakt vliegtuig)

Ondanks de grote verliezen van bommenwerpers die de vijandelijke nachtjagers toebrachten heeft RAF Bombercommand de Britse bommenwerpers nooit een geschutskoepel onder de onbeschermdede buik van het vliegtuig voorzien, dit in tegenstelling met de Amerikaanse USAAF die wel buikkoepels voorzag voor de zware bommenwerpers B-17 "Vliegend Fort", B-24 "Liberator" en zelfs twee voor de zeer zware B-29 "Superfortress".

BF110 met Schräge Musik

De Stirling (E for Edward) bommenwerper viel om 3 u 15 in de buurt van Kasterlee. De bemanning overleefde het niet en werd op het Schoolselhof bij Antwerpen begraven.

Het betreft hier:

- F/O (Flying Officer = (Luitenant) George Reicher Royde DFC (Distinguished Flying Cross) RAFVF (Royal Air Force Voluntary Reserve), stamnummer 118604, 32 jaar, navigator/bommenrichter
- F/O Lesly Cyril Martin, RAFVF, stamnummer 124513, leeftijd onbekend, piloot
- Fl. Sgt. (Flight Sergeant = 1st Sergeant) Robert Chrysler. Ferguson RCAF (Royal Canadian Air Force), stamnummer R/115055, 26 jaar, piloot
- Sgt. Jack Eric Butt, RAFVF, stamnummer 961492, 29 jaar, boordwerktuigkundige
- Sgt. Norman. Harry Frank, RAFVF, stamnummer 1387329, navigator
- Sgt. Edward Hazelden-French, RAFVF, stamnummer 1268287, boordschutter

- Sgt. Harold Arthur James Berry, RAFVF, stamnummer 1578408, boordschutter
- Sgt. Howard. Philip. Fudge RCAF, stamnummer R/76310, 22 jaar geboren in New Foundland, boordschutter

F/O George Reicher Royde heeft zijn DFC onderscheiding gekregen voor zijn kunde en moed tijdens een opdracht op 28 november 1942, naar Turijn in Italië, met de Stirling bommenwerper met staartnummer **BF372** en smaldeel code **OJ-H** die door luchtafweer zwaar werd beschadigd. De tekst van de oorkonde werd opgenomen in de London Gazette van 9 februari 1943 hier met respectievelijk de afbeelding van de Britse DFC en DFM eretekens:

Distinguished Flying Cross.

Flying Officer George Reicher ROYDE (118604), Royal Air Force Volunteer Reserve, No 149 Squadron Pilot Officer Norman Edward SKINNER (118084), Royal Air Force Volunteer Reserve, No 149 Squadron. Distinguished Flying Medal.

1366018 Flight Sergeant Leslie Anderson HYDER. No 149 Squadron. 971446 Flight Sergeant Douglas CAMERON, No. 149 Squadron 1130087 Sergeant Harold Wray GOUGH, No 149 Squadron. On 28th November, 1942, these members of an aircraft crew took part in an attack on a target at Turin. Whilst over the target area, their bomber was repeatedly hit by anti-aircraft fire, and sustained much damage. A shell, which burst, in the cockpit, rendered the captain, the late Flight Sergeant Middleton, V C , unconscious and wounded the second pilot, Flight Sergeant Hyder, in the face and legs. Pilot Officer Skinner, the wireless operator, was also wounded in the leg. Despite his injuries, Flight Sergeant Hyder, took over the controls

and succeeded in regaining control of the aircraft which had dived from 2,000 to 800 feet. Later the bomb load was released. Shortly afterwards, the captain recovered consciousness but Flight Sergeant Hyder after receiving first aid, insisted on remaining beside him in case of emergency. On the return flight, when crossing the Alps, Flight Sergeant Cameron and Sergeant Gough greatly assisted the pilot to maintain height by jettisoning all movable equipment. Skilful navigation by Flying Officer Royde enabled the aircraft to be flown back to this country Shortly after crossing the coast the aircraft had to be abandoned owing to lack of petrol In the face of almost insuperable odds, these members of the aircraft crew displayed courage, fortitude and determination of a high order.

Het Bomber Command rapport van de aanval op Bochum van de nacht van 13-14 mei 1943 luidt, vrij vertaald, als volgt:

Bochum werd aangevallen door 442 bommenwerpers - 135 Halifaxes, 104 Wellingtons, 98 Lancasters, 95 Stirlings, 10 Mosquitos; 24 bommenwerpers - 13 Halifaxes, 6 Wellingtons, 4 Stirlings, 1 Lancaster – gingen verloren, wat 5,4 % van de aanvalsvloot vertegenwoordigde. Het bombardement ging goed van start maar, na 15 minuten, en dit vermoedelijk door de valse markeringsvuren die de Duitser hadden aangelegd, werd een groot aantal bommenwerpers van het echte te bombarderen doel weggeleid.

Het 149 Sqn had als moto “Fortis Nocte” (Strong by Night = ’s Nachts sterk) en heeft als embleem een hoefijzer met rode bliksem. In zijn Stirlings nam het deel aan de bomaanval op Keulen in 1942 met 1000 bommenwerpers en aan verschillende opdrachten in de “Slag van de Ruhr” en de “Slag om Hamburg”. Tevens vloog het ook zendingen tegen de raketinstallaties van Peenemunde.

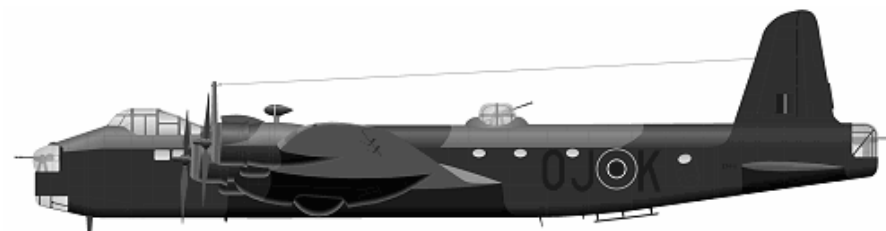

Gedurende de oorlog gingen van het 149 Sqn RAF 125 Stirling bommenwerpers verloren. In 1944 werd het smaldeel met AVRO Lancasters uitgerust waarmee het deelnam aan de laatste

RAF oorlogsopdrachten zoals “Operatie Manna” voor het afwerpen van voeding boven Nederland en “Operatie Exodus” waarin o.a. ex-krijgsgevangenen terug naar Engeland werden gerepatriëerd.

Het 149 Sqn vloog vanuit zijn basis RAF Ahlhorn en later RAF Guthersloh, beiden in Duitsland, tussen 1953 en 1956 met “English Electric Canberra B2” vliegtuigen. Deze bommenwerpers waren de eerste bommenwerpers die met jet motoren uitgerust waren. Ze waren ontworpen om de befaamde “de Haveland Mosquito” te vervangen. Het 149 Sqn werd op 30 Augustus 1956 ontbonden.

Een Stirling bommenwerper van het 149 Sqn RAF (K for King):

De Heer Jacques Boone liet me ook nog weten dat leden van het Britse “Wings WWII Remembrance Museum”, welk een plaats heeft op het RAF Station in Redhill, in maart 2010 naar resten van deze Stirling bommenwerper zijn komen zoeken. Hij zelf kreeg enkele kleine onderdelen van de opgegraven voorwerpen (een drukknop van een kledingstuk en enkele stukken plexiglas.)

J. Van Troy, Cdt v/h Vlw Ing. b.d.

Opnieuw historisch erfgoed bedreigd: een Duitse afwachtingsbunker van 1917 aan de Turnhoutse Ring

Er is nu (weer) historisch erfgoed binnen de Ring van Turnhout dat dreigt te verdwijnen. Een Duitse bunker aan de Steenweg op Mol, eigendom van Kuwait Petroleum Company past niet langer binnen de uitbreidingsplannen van het bestaande tankstation.

Het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum heeft al bezwaar aangetekend tegen de aangevraagde milieuvergunning. Dit gebeurde ook reeds door Ruimtelijke Ordening en de Milieudienst van Turnhout. ADAK en het VIOE zijn hiervan ook op de hoogte.

Binnen enkele jaren is er de herdenking van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Het streefdoel van het betreffende ministerie is de bescherming van de nog resterende bunkers en bunkerlijnes uit deze voor ons land belangrijke periode. Het zou spijtig zijn dat deze unieke bunker juist voor zijn mogelijke bescherming verdwijnt.

George Melis, lid van Taxandria en lid van het dagelijks bestuur van het Simon Stevin Centrum schreef samen met F. Philippart een dossier over deze bunker. Hieronder vindt u enkele passages.

Historiek Duitse bunkers van 1917 in Turnhout

De bunkerlinie van het plan van 1916 begon vanaf het Zwin en eindigde in Oud-Turnhout nabij Corsendonk.

Het noordelijke front van de "Stellung Antwerpen" werd uitgebouwd met een bunkerlinie tussen de Schelde in Berendrecht en het Fort van Schoten. Hier werd de grootste densiteit aan bunkers gebouwd. De aansluitende bunkerlinie langs het kanaal Dessel – Schoten tot in Corsendonk werd de "Stellung Antwerpen - Turnhout" genoemd. Van Schoten tot Turnhout werd het tracé van het kanaal gevolgd. Links en rechts van de overgangen van het kanaal werden bruggenhoofden opgericht. Vanaf de "Oude Kom van de Vaart" in Turnhout draaide de bunkerlinie weg van het kanaal in de richting van Corsendonk in Oud-Turnhout. Dit deel wordt de Halve Kringstelling Turnhout genoemd.

Op de rechteroever van het kanaal Dessel – Schoten werden loopgrachten met opstellingen voor mitrailleurs opgericht. Deze werden beschermd door twee dikke rijen prikkeldraad. Deze prikkeldraad werd bij de boeren opgeëist. Zij mochten hun weiden enkel nog afbakenen

met één prikkeldraad. Het bedieningspersoneel van de loopgraven kon schuilen in grote bunkers, die dicht aan het kanaal werden aangelegd. Ze werden in gewapend beton vervaardigd. De wapening bestond uit spoorstaven. Naargelang voor de opbouw gerecupereerde trein- of tramsporen werden gebruikt, werden ze trein- of trambunkers genoemd. Voor de opbouw van de bunkers aan de "gesprongen brug" in de Wieltjens werden gerecupereerde spoorstaven van tramlijnen uit het depot op de Merodelei (o.a. van de lijn Turnhout – Geel) gebruikt. De spoorstaven zijn hier duidelijk te zien in het dak van de bunkers.

Voor deze bunkers werden observatiebunkers gebouwd. Zij moesten de omgeving in het oog houden. Zij waren voorzien om tot drie soldaten te beschermen, maar dat zal wel erg krap geweest zijn! Om een goed waarnemings- en schootsveld te bekomen werden alle bomen en struiken tot op een afstand van drie kilometer ten noorden van het kanaal gerooid.

Op de linkeroever, juist achter het kanaal, werden magazijn/schuilbunkers gebouwd. Het verschil met de afwachtingsbunkers voor de bedieningsmanschappen van de mitrailleurs is dat deze slechts één grote binnenruimte bezitten. Spijtig genoeg werden de magazijn/schuilbunkers langs het kanaal Dessel - Schoten op het grondgebied van Turnhout afgebroken. Dit type bestaat echter nog wel tussen de "Oude Kom" in Turnhout en Corsendonk. Tussen de "Oude Kom" en het bruggenhoofd van de Steenweg op Mol waren de afwachtingsbunkers met de observatiebunkers verbonden door met hout gestutte loopgrachten. Eén uitzondering hierop was de schuilbunker N° 121. Deze is recent afgebroken. In de omgeving van Corsendonck werden de bunkers als schuilbunker voor mitrailleurschutters gebruikt. Hier zijn geen observatiebunkers aanwezig.

Ter ondersteuning van deze bunkerlinie werden vier betonnen beddingen met munitieruimten aangelegd voor de opstelling van kanonnen. Deze werden gesitueerd ter hoogte van de vroegere kazerne Majoor Blairon. Hiervan zijn geen sporen terug te vinden.

Op het einde van de Eerste Wereldoorlog werd de bunkerlinie door de Duitsers verlaten zonder dat er ooit gevochten werd. Het prikkeldraad werd gerecupereerd om de weiden en velden terug mee af te maken of als wapening voor zelfgemaakte betonnen weipalen. Het hout voor het stutten van de aanliggende loopgrachten verdween in

de kachel. De ijzeren bewapening van de bunkers werd, voor zover het mogelijk was, uitgebroken.

Deze bunkerlinie is uniek omdat ze volledig volgens standaard ontwerpen werd gebouwd. Ze is bovendien nog grotendeels intact. Momenteel worden op diverse plaatsen initiatieven genomen om de grote bunkers in te richten als overwinteringsplaats voor vleermuizen. Zo hebben ze nog een waardevolle functie voor ons leefmilieu.

Meer uitvoerige informatie op het grondgebied van Turnhout is te bekomen in het documentatiecentrum van het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum in Fort 5 in Edegem.

Foto: Herman Van Eyndhoven

"Bruggenhoofd Steenweg op Mol"

Bunker 126 was een onderdeel van "Bruggenhoofd Steenweg op Mol", bouwjaar: 1917.

Dit bruggenhoofd bestaat uit 6 bunkers die gebouwd werden aan de Steenweg op Mol in Turnhout.

Drie bunkers werden aan de noordkant van de Steenweg op Mol gebouwd: N° 122 (type III), 123 (type I) en 124 (type III)

Drie bunkers werden aan de zuidkant van de Steenweg op Mol gebouwd: N° 125 (type III), 126 (type I) en 127 (type III).

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

Bij besluit van de Minister van Nationale Defensie, de Broqueville, werd op 16 april 1931 toelating gegeven om de bunkers N° 122, 123 en 124, aan de noordkant van het bruggenhoofd Steenweg op Mol, af te breken. Zij werden aan de Stad Turnhout overgedragen en in 1932 afgebroken bij de stadsuitbreiding.

De beide observatiebunkers N° 125 en 127, aan de zuidkant van het bruggenhoofd Steenweg op Mol, zijn niet meer zichtbaar op het terrein. Zij werden verzonken of afgebroken.

De bunker N° 126 heeft een driehoekige betonnen kraag op het dak (vuurkam). Zie de foto in Vesting 2001/3 pagina 15.

Deze kam diende voor het fixeren van zandzakjes. Daarachter werd een Duitse mitrailleur geplaatst. Het voordeel was dat daardoor een hoger gelegen schootsveld werd bekomen. De bunkers hebben geen schietopeningen. Zij zijn door met hout gestutte loopgrachten verbonden met schuttersputten. De machinegeweren komen dus juist uit boven het maaiveld. Door deze verhoogde opstelling werd een beter schootsveld bekomen.

Voor dit type bunkers werd gewapend beton gebruikt. Als bewapening werd beton-, profielijzer of rails gebruikt. De wanden zijn aan de vijandzijde 1 m en meer en aan de achterzijde 50 cm. De dikte van de dekking varieert tussen 60 en 80 cm. De toegangen waren afgesloten met houten, tweeledige deuren om te voorkomen dat de bemanning niet zou buiten kunnen omwille van puin voor de deur.

G. Melis en F. Philippart

Wergroep Moderne Fortificatie, een sectie van het Simon Stevin VV Centrum vzw (<http://www.simonstevin.org>)

Sinds een maand vindt u op

<http://www.vioe.be/aanbod/publicaties/omgaan-met-oorlogserfgoed/>

een downloadbare **handleiding** waarin aandacht wordt besteed aan de bouwkundige relictten van voorbije oorlogen in Vlaanderen. De tekst wil een leidraad zijn voor wat gedaan kan worden om bouwkundig oorlogserfgoed in kaart te brengen en in stand te houden. Er worden nuttige tips en suggesties gegeven met betrekking tot onderzoek, instandhouding, beheer en publieke ontsluiting van dit veelzijdig erfgoed.

Erfgoed in de media en op het internet

- In 2012, bij haar 800ste verjaardag, draagt Turnhout een jaar lang de titel 'Vlaamse Cultuurstad'. De website www.turnhout2012.be heeft sinds enkele maanden een vernieuwde vorm en inhoud.

TURNHOUT
CULTUURSTAD VAN
VLAANDEREN 2012

- <http://www.openmonumenten.be>

Deze website biedt alle praktische info ter voorbereiding van een leuke Open Monumentendag 2010. Zoek activiteiten en monumenten via de monumentenzoeker of de 'Open Monumenten in jouw buurt'-toepassing.

- De website van de **Vlaamse Erfgoedbibliotheek** werd op 11 juni voorgesteld tijdens de feestelijke voorstelling van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek. Hun missie is om via deze site de bestaande, gedistribueerde kennis van de erfgoedbibliotheeksector te consolideren en centraal beschikbaar te maken. De organisatie en de website richten zich tot iedereen die zich professioneel of vanuit persoonlijke interesse bezighoudt met het verzamelen, bewaren, onderzoeken of ontsluiten van bibliotheekerfgoed.
<http://www.vlaamse-erfgoedbibliotheek.be>
- De heemkundekring van Oud-Turnhout, Corsendonck heeft sinds enkele maanden een eigen website: <http://www.corsendonck.be/> Zo plannen ze, volgens hun site een onthulling van een nieuw oorlogsmonument op vrijdag 17 september 2010 in de namiddag in Rhoode, waar in WOII een vliegtuig neerstortte. Zie "oorlogsmo-

nument" voor een interessant verslag van de opgraving en identificatie.

- Erfgoedorganisaties zoeken was nog nooit zo simpel. Via de nieuwe erfgoedkaart van Vlaanderen en Brussel, samengesteld door FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, kan je snel en overzichtelijk organisaties vinden. Start met zoeken op <http://www.faronet.be/erfgoedveld>. De erfgoedkaart zou de referentiedatabank van erfgoedorganisaties in Vlaanderen en Brussel moeten worden. Bron: E-HEEM Juli 2010 (jaargang 2 - nr. 7)

- <http://www.wo1.be/ned/mainnav.html> is een interactieve website die u laat kennismaken met de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek. De centrale **database** omvat alle monumenten, sites, lokaties, begraafplaatsen, ... in de Westhoek. Een ideale voorbereiding voor onze tweedaagse uitstap.
- Historische Kranten (<http://www.historischekranten.be>) toont u oude lokale en regionale kranten die handelen over de regio leper-Poperinge. In deze digitale krantenkiosk kan u de kranten niet alleen virtueel doorbladeren op zoek naar 'oud' nieuws, u kan ze ook woordelijk doorzoeken en de artikels vergroten, bewaren, afdrukken... of zelfs mailen. Ook voor onze regio bevat deze site boeiende informatie. Als u bijvoorbeeld in de zoekfunctie "Turnhout" krijgt u 116 (!) blz. met integrale krantenartikels ouder dan 70 jaar over Turnhout.
- Sinds enkele weken worden de activiteiten van Taxandria ook aangekondigd via <http://www.uitinturnhout.be> en <http://www.uitinvlaanderen.be>, dé portaalsite om culturele en andere "uitjes" op te snorren.

Samenstelling: B. Hendrickx

Oproep: Zaal Coët

Herman Declerck, initiatiefnemer van de website <http://www.pervijze.be>, vraagt zich af of er in Turnhout ooit een “zaal Coët” heeft bestaan (zie gedenkplaat).

In het kader van zijn onderzoek naar de gesneuvelden tijdens WO I op het grondgebied van Pervijze, Stuivekenskerke, Oostkerke en Lampernisse, is hij in het bezit gekomen van een metalen gedenkplaat. Deze plaat moet uitgehangen hebben ergens in een zaal die genoemd werd de ‘zaal Coët’ ter ere van Jean Marie Gaëtan Coët.

Was er ooit een zaal in Turnhout die deze naam droeg?

Cajetan Coët is een Turnhoutse soldaat die op 17 september 1916 is gesneuveld aan het IJzerfront. Joannes Maria Cajetanus Coët (1897-1916) woonde bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in Turnhout, bij zijn ouders, Hannuitstraat 52. Hij was enig kind.

Het Turnhouts bevolkingsregister vermeldt ook dat hij sneuvelde in Hoogstade aan het IJzerfront op 17 september 1916.

Zijn ouders verhuisden na de oorlog naar de Oude Vaartstraat 23 (20 februari 1919).

Wie meer weet over deze Coët of een Zaal Coët, mag dit melden aan bart.sas@turnhout.be, of per brief aan stadsarchivaris Bart Sas, Grote Markt 1, 2300 Turnhout. Alvast bedankt!

Nieuwsbrief Taxandria 3, 2010

Stadsarchief zoekt vrijwilligers

Het Stadsarchief-TRAM 41 wil online gaan en zoekt vrijwilligers voor het invoeren van gegevens in een nieuw softwarepakket

Momenteel beschikt het Stadsarchief over een testversie van het meertalige softwarepakket “AtoM” (Access to Memory, <http://ica-atom.org/>). Dit pakket laat toe om archieven op een wetenschappelijke manier te beschrijven en biedt heel wat mogelijkheden op het vlak van zoekmogelijkheden, koppeling met foto's en scans, ... Einddoel is om zoveel mogelijk gegevens over de collectie online te presenteren.

Voor de invoer van gegevens in “AtoM” is het Stadsarchief op zoek naar enthousiaste vrijwilligers. Bent u bereid om mee te helpen aan de verdere ontsluiting van onze rijke archiefcollectie en heeft u regelmatig wat tijd vrij tijdens de kantooruren? Bent u wat vertrouwd met PC-gebruik? Neem dan contact op met stadsarchivaris Bart Sas (bart.sas@turnhout.be). Opleiding en begeleiding is voorzien. Alvast bedankt!

Tentoonstellings- en activiteitenkalender TRAM41

‘Werken is goed, bidden beter, doch lijden best’
50 jaar Ziekentriduüm op het Turnhoutse Begijnhof

In 1979 vond het laatste ziekentriduüm plaats op het Begijnhof van Turnhout. Gedurende drie dagen werden honderden zieken samengebracht om de mis en het lof bij te wonen en de communie te ontvangen. Een traditie die enkel realiseerbaar was met de inspanning van ontelbare stadsgenoten.

tot 26 september 2010 in het Begijnhofmuseum

Nain Jaune De collectie Daniël Slachmuylders

Nain Jaune of gele dwerg is een oud bordspel dat met kaarten gespeeld wordt en waarbij men - onschuldig - kan gokken. De expositie toont verschillende spellen, afkomstig uit een privé-collectie. Het spel was bijzonder populair in de 18de eeuw. Zelfs Mozart was een fan!

tot 19 september 2010 in het Nationaal Museum van de Speelkaart

Speelkaarten van de 21ste eeuw

De speelkaart is geen oubollige, uitstervende soort. Ontdek wat de 21ste eeuw aan kaarten brengt en maak kennis met de nieuwste soort interactieve kaarten. Deze 'cards for the future' willen de grenzen definitief verleggen.

Van 2 juli 2010 tot 30 september 2011 in het Nationaal Museum van de Speelkaart, In samenwerking met Carta Mundi

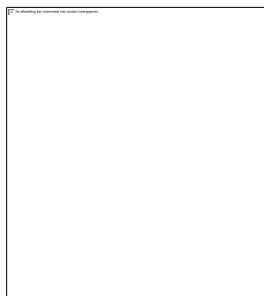
Genealogie voor beginners

Hoe begin je aan een stamboomonderzoek en welk bronnenmateriaal is hiervoor beschikbaar?

Cursus op 14-21-28 oktober en 4-18-25 november 2010

Telkens van 19.30 tot 22 uur in het Nationaal Museum van de Speelkaart

Info en reservatie: victor.bertels1@telenet.be, een organisatie van vzw VVF-Kempen

Voor de andere activiteiten van TRAM41, zie www.tram41.be

Guido Landuyt met pensioen als TRAM41-medewerker

Guido Landuyt, één van onze bestuursleden, was sinds 1990 actief als deeltijds conservator van het Speelkaartenmuseum, enthousiaste tentoonstellingsmaker, schrijver van wetenschappelijke werken, kortom een parttime duivel-doet-al binnen het Turnhoutse museale wereldje.

Na exact 20 jaar gaat Guido voor de tweede keer met pensioen (voordien als leraar en adjunct-directeur).

Taxandria is dan ook verheugd dat Guido nu opnieuw meer tijd heeft voor onze kring! In een volgende nieuwsbrief willen we graag zijn

rijke loopbaan verder toelichten.

Redactie

(cultuur)historische activiteiten en suggesties kan u versturen naar taxandriavzw@gmail.com of contacteer Bert Hendrickx (zie gegevens op de achterkant van het jaarboek). Alvast bedankt!

Erfgoedcel Noorderkempen

Waar vind je erfgoed op café?

Ben je begaan met het behoud van ons waardevolle erfgoed of ben je lid van een vereniging die erfgoed hoog in het vaandel draagt? Dan ben je van harte welkom op ons Erfgoedcafé!

Tijdens deze avond probeert Erfgoedcel Noorderkempen samen met jou te achterhalen wat jij, je organisatie of onze regio in het algemeen nodig heeft om erfgoed nog beter te bewaren en/of aan het publiek te tonen. Tijdens het Erfgoedcafé kan je in kleine groepjes je mening geven rond thema's zoals bewaring, publieksontsluiting, regionale samenwerking, enz. De erfgoedcel trakteert je bovendien op een knabbel en een drankje. Iedereen is welkom vanaf 19u30

TURNHOUT

Maandag 18 oktober
Spiegeltent Warande
Warandestraat 42

OUD-TURNHOUT

Donderdag 7 oktober
De Djoelen
Steenweg op Mol 3

BEERSE

Woensdag 6 oktober
De Lambeer
Vredestraat 8

VOSSELAAR

Dinsdag 28 september
Herberg De Zwaan
Remi Lensplein 2

Tentoonstelling: de partituren van de muziekacademie verhuizen!

Een rijke en interessante partituurcollectie met een aanzienlijk aandeel belle-epoque en interbellumpartituren wordt naar het Turnhoutse stadsarchief overgebracht en vormt zo een mooie aanvulling op de reeds bestaande collectie over de Academie.

Deze stukken worden tijdelijk tentoongesteld in een lokaal van de Muziekacademie aan de Heilig Hartkerk, van zaterdag 4 september 2010 tot en met vrijdag 17 september, tijdens de openingsuren van de academie.

Turnhoutse eeuwelingen (deel 9):

Maria De Berraly (1894-1995)

Maria De Berraly werd te Lier geboren op 30 augustus 1894. In 1913 behaalde ze haar diploma als lerares. Ze gaf vele jaren les aan de kantschool in Turnhout en nadien aan het Sint-Ludgardisinstituut in de Klinkstraat.

Maria was een zeer godvruchtige alleenstaande vrouw die veel aan goede werken deed. Ze had twee broers die priester waren. Ze was goed bevriend met Marieke Janssens, de echtgenote van Felix Timmermans, die twee jaar eerder

eveneens in Lier geboren werd.

Haar eeuwfeest werd in intieme kring gevierd in huize Sint-Elisabeth. Maria De Berraly overleed in huize Sint-Elisabeth in de Korte Albertstraat op 11 april 1995.

Karel Claessens (1895-1995)

Karel Claessens werd op 16 juli 1895 te Turnhout geboren. Dankzij zijn dochter die in de buurt woonde, kon Karel tot enkele maanden voor zijn 100ste verjaardag nog zelfstandig wonen aan de Oude Beersebaan. Dan verhuisde hij naar het rusthuis "Hof ter Dennen" in Vosselaar. In familiekring, maar ook in het rusthuis werd zijn eeuwfeest gevierd. Enkele dagen later kreeg hij een aandoening in de rug die hem sterker afhankelijk maakte van de "zorgverstrekkers". Karel Claessens

overleed in het rusthuis te Vosselaar op 31 juli 1995.

Tekst en foto's: Willy Van Sprengel

De processie op het Begijnhof van Turnhout op 12 september

Processies zijn in de rooms-katholieke kerk **op-tochten** waarin de geestelijkheid en het gelovige volk binnen de kerk of doorheen de parochie opstappen. Ze worden gevierd als **godsdienstige plechtigheden**. De bekendste zijn de sacramentsprocessies die bestaan vanaf het einde van de 13de eeuw. De processie wordt voorafgegaan door een kruis en afgesloten met het heilig sacrament. Onder een baldakijn draagt de priester een monstrans met een gewijde hostie.

In de **Sint-Pietersparochie** ging zeker van in de 15de eeuw een processie uit. Na een onderbreking tijdens de Franse overheersing ging de processie in augustus (Kermisprocessie) uit tot 1963 en de Sacramentsprocessie tot 1970. Na het ontstaan van de parochies van het **H. Hart en van O.-L.-Vrouw Middelaes** hadden ook deze hun processie. In de parochie van het H. Hart ging de processie uit rond de derde vrijdag na Pinksteren en in Onze-Lieve-Vrouw Middelaes een bijbelprocessie op 15 augustus. Ook deze processies zijn verdwenen zodat alleen de processie op het Begijnhof is overgebleven.

De processie op het Begijnhof is een processie voor het **Kerkwijdingsfeest van het Heilig Kruis**. De feestdag van de Kruisverheffing wordt gevierd op 14 september. Op die dag in het jaar 320 zou de Byzantijnse keizerin Helena het Kruis waaraan Jezus Christus gestor-

ven was, hebben teruggevonden tijdens haar bedevaart naar Palestina.

De processie bestaat uit **drie delen**. Een eerste deel handelt over het Heilig Kruis en het begijnhof. Hierin komt ook het geestelijk leven van de Turnhoutse bevolking aan bod. Een tweede deel is gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en in het derde deel stapt de priester op met het Heilig Sacrament. Er is een zegening van de gelovigen aan de Calvarie (kruisberg) aan de ingang van het begijnhof, aan de kapel van het Heilig Aanschijn en op het einde van de processie in de begijnhofkerk.

Vanaf dit jaar wordt de processie georganiseerd door de Broederschap van het Heilig Sacrament in samenwerking met de pastoor en het koor van het begijnhof. **De processie gaat uit op zondag 12 september na de hoogmis van 9.30 u.**

Een uitgebreide **programmapolder** en een boekje met de teksten van de processiegezingen zullen voorhanden zijn. Verdere informatie wordt nog verstrekt op een website: zie www.leerhuislelie.be/processie.htm. Gelovigen en sympathisanten die in de toekomst willen meestappen in een van de groepen in de processie, kunnen zich via deze website opgeven. Deze processie is op de eerste plaats weliswaar een godsdienstig en kerkelijk ritueel, maar daarnaast ook belangrijk Turnhouts cultureel erfgoed. Ook wie voor het bewaren en verder uitbouwen van dit religieus en cultureel erfgoed suggesties heeft of op een of andere wijze wil meewerken aan de organisatie van de processie, kan zijn reactie kwijt op bovenvermelde website.

Marcel Gielis en Guido Landuyt Foto's: Ludo Verhoeven van 2008